

Міністерство освіти і науки,
молоді та спорту України
Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника

Юридичний інститут

Збірник наукових статей

**Актуальні проблеми вдо-
сконалення чинного зако-
нодавства України**

Випуск XXVI

м. Івано-Франківськ, 2011

ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТОГО НЕМАЙНОВОГО ПРАВА ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ

УДК 347.121.2

Назріла необхідність дослідження особистих немайнових прав саме юридичних осіб, оскільки виходячи з норм Цивільного кодексу України (далі ЦКУ) вони можуть користуватися деякими правами, що закріплені в Книзі 2 [1; ст.94], але ніхто не виділяє окремо таку проблему як особисті немайнові права юридичних осіб. Важливим питанням, яке на-самперед слід дослідити, є власне поняття особистих немайнових прав зазначених осіб.

Дослідженням поняття вищеназваних прав займалися чимало науковців як сьогодення, так і минулих часів. Найбільш детально це питання з'ясовували Стефанчук Р.О., Давидова Н.О., Красицька Л.В., Устищенко Н.В., Калітенко О.М., Чорнооченко С.І., Малюга Л.В., Флейшиц К.А., Ромовська З.В., Малєїна М.Н., Красавчикова Л.О. та інші вчені. Але всі їхні праці були присвячені лише особистим немайновим правам фізичних осіб, тобто юридичні особи в основному залишаються й досі поза увагою.

Тому *метою статті* буде визначити поняття особистих немайнових прав юридичних осіб.

Стаття 269 ЦКУ говорить про поняття особистих немайнових прав, але не дає його визначення, а прописані ознаки стосуються здебільшого прав фізичних осіб.

В підручниках з цивільного права визначення особистих немайнових прав не зазначається, натомість є визначення благ та відносин:

- „особисті немайнові блага – це блага, що позбавлені майнового змісту, нерозривно пов'язані із суб'єктом цивільного права, визнані суспільством, а тому охороняються цивільним законодавством” [2;С.171];

- „особисті немайнові відносини, не пов'язані з майновими, – це суспільні відносини, які складаються з приводу нематеріальних благ, що мають єдину позаекономічну природу, є самостійною цінністю для їх носія, мають функціональну властивість нетоварності, належать особистості як такій та невіддільні від неї” [3;С.231].

Як бачимо, ці визначення хоча і розкривають суть інших понять, проте ознаки, які тут зачіпаються, стосуються і немайнових прав, це - позаекономічна природа, нетоварність, тісний зв'язок з особою їх носія.

У юридичній літературі інколи зустрічаються визначення, які свідчать про не глибокий підхід юристів до даної сфери цивільного права. Наприклад, в юридичному словнику міститься таке визначення: „особисті немайнові права – правові відносини між певними суб’єктами з приводу особистих немайнових благ” [4; С.419]. Дане визначення не розкриває суті цього поняття, і зрозуміти з цього, що таке особисті немайнові права не можна.

Вчений Р.О.Стефанчук розподілив авторів, які розглядали поняття особистого немайнового права, на дві течії: перша – це ті, які вважають, що воно є видом суб’єктивних прав, а друга – що дане право є елементом правоздатності. Причому, він погоджувався з тими авторами, що суб’єктивне право розуміють як „існуюче, наявне, належне даній особі право, міра можливої поведінки з метою задоволення інтересів уповноваженого, тобто окреслена законом свобода здійснення вчинків, дій (утримання від них, вимагання відповідної поведінки від інших осіб), з метою володіння соціальним благом духовного чи матеріально-го характеру” [5;С.35-38]. Звичайно, важко заперечити його позицію, що юридичний зміст особистого немайнового права – це суб’єктивне право, яке характеризується тим, що „воно є абсолютним правом, виникає та існує у правовідношенні до моменту його порушення, після чого вступає в силу суб’єктивне право на захист даного суб’єктивного права, яке існує у відносному правовідношенні” [5;С.38]. Але свого часу Н.І.Матузов розрізняв ще особисті права у широкому значенні, інакше кажучи, будь-які суб’єктивні права особи, а також у вузькому розумінні, тобто спеціальному – як особливу групу прав, відмінних від соціально-економічних та політичних [6;С.94].

Нас цікавить розуміння особистих немайнових прав саме у вузькому значенні, тому що хочеться розглянути їх як особливу групу прав, дослідити, чим вони відрізняються від інших прав.

Дослідниця Н.О.Давидова висловила думку, що єдина модель особистого немайнового права не зможе врахувати особливостей всіх немайнових прав, а тому не потребує конструювання на рівні закону [7;С.90]. З тим, що єдина модель особистих немайнових прав не потрібна на рівні закону, ми згодні. Ці права дійсно відрізняються не тільки від інших прав, але й різняться самі між собою. Але дефініція особистих немайнових прав необхідна для науки цивільного права.

В науковій літературі дослідники особистих немайнових прав дають їм різні визначення.

Так, К.А.Флейшиц називає їх правами „...на блага, що невіддільні від кожної даної особи, інакше кажучи, права, які охороняють не про-

типравні прояви індивідуальних рис, здібностей, прагнень людини” [8;С.9], але це, на наш погляд, далеко не досконале визначення та не самостійне, бо воно дає визначення не самим правам, а більше характеризує блага, на які претендує дане право.

Французький дослідник Жюліо Леон де ла Моранд’єр цікаво характеризує особисті права особи. Він говорить про них, що „де ті освячені преамбулою конституції та декларацією прав людини права, які впливають із самої якості людини. Їх часто називають публічними правами, тому що вони здійснюються перш за все у відносинах громадянина з органами держави, однак, здійснюються також у відносинах приватних осіб між собою” [9;С.53]. Але не влаштовує в даному випадку право публічне, тому що досліджується особисті немайнові права у цивільному праві, які мають приватний характер.

Свого часу З.В.Ромовська у своєму дисертаційному дослідженні зробила висновок, що „особисте немайнове право – це право, яке виникає з приводу благ, позбавлених економічної цінності, тісно пов’язане з особистістю уповноваженого, а тому не передається і не відчужується від нього” [10;С.23]. На той час таке визначення було найбільш повним та прогресивним.

Заслугує на увагу дефініція дослідниці даних прав М.Н.Малєїної: „Особисте немайнове право – це суб’єктивне право, яке виникає з приводу благ, які позбавлені економічного змісту, тісно пов’язане з особою уповноваженого та індивідуалізує його, що має специфічні умови виникнення та припинення” [11; С.18]. Отже, вона визначає це право як суб’єктивне, тобто наявне у суб’єкта, яке характеризується, за її словами, визначеністю, конкретністю, найбільшим ступенем юридичного гарантування.

Красавчикова Л.О. визначала, що „особисті немайнові права – це права, що мають єдину позаекономічну природу, є самостійною цінністю для їх носія, мають функціональну властивість не товарності, належать особистості як такій і невіддільні від неї” [12; С.6]

Існують і на сьогоднішній день різні підходи до визначення особистих немайнових прав.

Так, А.Веніамінова пише, що „під особистими немайновими правами і благами, порушення, позбавлення чи приниження яких може спричинити заподіяння особі моральної шкоди, варто розуміти належні громадянські блага від народження чи права в силу закону, що нерозривно пов’язані з його особистістю” [13;С.7]. Як бачимо, це визначення не повністю доречно, тому що воно зміщує два поняття – право і благо.

Л.В.Малюга пише, що „особисті немайнові права у цивільному праві – це міра можливої поведінки (певні правомочності) особи (фізичної чи юридичної), гарантована законом, вільно, на власний розсуд визначати власні дії по набуттю, здійсненню (реалізації) особистих немайнових благ, які складають її сутнісну основу” [14; С.45]. Такий підхід видається більш правильним, але все одно дане розуміння особистого немайнового права не розкриває самої його суті відмінної від інших прав.

Дисертантка Н.В.Устименко робить висновок, що „особисті немайнові права, не пов’язані з майновими, – це сукупність законодавчо закріплених, невіддільних від особи абсолютних благ, позбавлених економічного змісту і надають фізичній особі можливість на свій розсуд, без втручання інших осіб, визначати свою поведінку в сфері особистого життя” [15; С.9,35]. Думається, така дефініція не підходить, тому що особисте немайнове право тут визначається як об’єктивне, тобто сукупність норм, а потрібно визначити його як специфічне суб’єктивне право, яке не схоже ні на яке інше.

Стефанчук Р.О. у своїй монографії дійшов висновку: „...під поняттям особистого немайнового права фізичних осіб слід розуміти суб’єктивне цивільне право, яке за своїм змістом є тісно та нерозривно пов’язане із особою носієм, не має економічної природи походження та економічного змісту, а також спрямоване на задоволення фізичних (біологічних), духовних, моральних, культурних, соціальних чи інших нематеріальних потреб (інтересу) і об’єктом якого є особисте немайнове благо, а у визначених законом випадках й інше нематеріальне благо” [16; С.131]. Як видно, визначення досить повно розкриває термін особистих немайнових прав, проте лише фізичних осіб.

С.І.Чорнооченко в своїй дисертації визначала загальний термін для цих прав: „...суб’єктивне особисте немайнове право – це право на свободу визначення своєї поведінки в індивідуальній життєдіяльності на власний розсуд, виключаючи будь-яке втручання з боку інших осіб, крім прямо передбачених законом випадків” [17; С.35].

Давидова Н.О. пише, що таким правом є „... особисте, загальнорегулятивне, довічне право, що не має майнового еквівалента, об’єктом якого є нематеріальні (духовні) блага, що притаманно всім і кожному незалежно від інших прав, виникає з народження та не відчужується” [18; С.48], але це визначення стосується, за її словами, прав, що забезпечують природне існування.

В моїй монографії теж є визначення особистих немайнових прав як абсолютних суб’єктивних прав, які належать кожній фізичній особі, є невіддільними від неї, не мають економічного змісту, володіють власти-

вістю індивідуалізації особи, що виникають у неї від народження (чи за законом) та належать їй довічно [19; С.83].

Таким чином, на сьогоднішній день не знаходиться такого визначення особистих немайнових прав, яке б більш повно розкривало його суть. Але воно знову ж таки стосується прав фізичних осіб, тому його необхідно трансформувати для юридичних осіб.

Отже, особисте немайнове право юридичної особи – це абсолютне суб'єктивне право кожної юридичної особи з моменту створення і до її припинення, є неекономічним, невіддільним, індивідуальним та невідчужуваним від неї.

1. Цивільний кодекс України: Прийнятий 16 січня 2003 р. – К.: Істина, 2003. – 368с.

2. Цивільне право України: Підручник./ Є.О.Харитонов, Н.О.Саніахметова. – К.: Істина, 2003. – 776с.

3. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн./ О.В.Дзера (керівник авт. кол.), Д.В.Боброва, А.С.Довгерт та ін.; За ред. О.В.Дзери, Н.С.Кузнецової. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – Кн.1. – 720с.

4. Юридичний словник-довідник /За ред. Ю.С.Шемшученка. – К. Фемьна, 1996. – 696с.

5. Стефанчук Р.О. Захист честі, гідності, та репутації в цивільному праві. – К.: Наук.світ, 2001. – 360с.

6. Матузов Н.Ц. Правовая система и личность. Издательство Саратовского университета. – Саратов, - 1987г. – 284с.

7. Давидова Н.О. Ознаки особистих немайнових прав фізичної особи.// Молодь у юридичній науці: збірник тез доповідей Міжнародної наукової конференції молодих вчених „Другі осінні читання”. – Х: В-во ХІУП, 2003. – С.90-92.

8. Флейшиц Е.А. Личные права в гражданском праве Союза ССР и капиталистических стран. – Учёные труды. Всесоюзный институт юридических наук НКЮ СССР. – Вып. 6. – М.: 1941. – 204с.

9. Жюлио Леон де ла Морандьер: Гражданское право Франции. Перевод с французского докт.юр.н. Е.А.Флейшиц. Издательство иностр.лит-ры, Москва, 1958. – 228с.

10. Ромовська З.В. Личные неимущественные права граждан СССР (понятие, виды, классификация, содержание, гражданско-правовая защита): Дис. ... канд.юр.наук: 12.712/ КГУ. – К., 1968. – 277с.

11. Малейна Н.М. Личные неимущественные права (понятие, осуществление, защита). 2-е изд., испр. и доп. – М.: Пресс, 2001. – 244с.

12. Красавчикова Л.О. Понятие и система личных, не связанных с имущественными, прав граждан (физических лиц) в гражданском праве Российской Федерации: Автореф.дис. ... д-ра ю.н. – Екатеринбург, 1994.

13. Веніамінова А. Моральна шкода: практичні аспекти доказування її наявності./ Юридичний журнал Юстиніан. – 2003. - № 6.

14. Малуґа Л.В. Особисті немайнові права фізичних осіб в цивільному праві: теоретичні основи та проблеми правового забезпечення: Дис...канд. юр.наук: 12.00.03/ Інститут держави і права ім.В.Корецького. – К., 2004. – 202с.

15. Устименко Н.В. Тайны личной жизни человека и их гражданско-правовая охрана: Дис. ... канд.юр.наук: 12.00.03/ Национальная юридическая академия Украины им. Я.Мудрого. – Харьков, 2001. – 204с.

16. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): Монографія / Відп.ред. Я.М.Шевченко. – Хмельницький : Видавництво ХУУП, 2007. – 626с.

17. Чернооченко С.І. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичних осіб в Україні: Дис. ... канд.юр.наук: 12.00.03/ Університет внутрішніх справ МВС України. – Харків, 2000. – 239с.

18. Давидова Н.О. Цивільно-правова охорона особистих немайнових прав фізичної особи, що забезпечують її природне існування: Дис. ...канд.юр.наук: 12.00.03/ Київський національний університет ім.Т.Шевченка. – Київ, 2005. – 191с.

19. Федюк Л.В. Система особистих немайнових прав у цивільному праві. Монографія. – Івано-Франківськ: ВДВ ЦІТ, 2007. – 148с.

Федюк Л.В.Визначення особистого немайнового права юридичної особи

Стаття присвячена проблемі визначення поняття особистих немайнових прав юридичних осіб. Питання досліджується шляхом аналізу різних джерел через порівняння різноманітних дефініцій.

Ключові слова: особисті немайнові права, юридична особа.

Федюк Л.В.Определение личного неимущественного права юридического лица

Статья посвящена проблеме определения понятия личных неимущественных прав юридических лиц. Вопрос исследуется путем анализа разных источников через сравнение разнообразных дефиниций.

Ключевые слова: личные неимущественные права, юридическое лицо.

Fedyuk L.V. Determination of the personal non-property right for legal personality

The article is devoted to the problem of determination of concept of the personal non-property rights for legal entities. A question is probed by the analysis of different sources through comparison of various definitions.

Keywords: personal non-property rights, legal entity.